

היכרות עם ראש השנה ויום הכיפורים

“שיפה ושונה תהא השנה”

מבוא

”דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש” (ויקרא כ"ג, כד)

במקרא מכונה א' בתשרי גם 'יום תרועה' ולכן סמלו המרכזי הוא השופר. בספרות חז"ל נקרא החג לראשונה 'ראש השנה' ומאז הוא התקבל כתאריך הקובע לשנה חדשה. "באחד בתשרי - ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות" (משנה, מסכת ראש השנה א, א).

לפי מסורת חז"ל, בראש השנה נברא העולם, ולכן החג הוא מעין יום הולדת לאנושות. כמו בכל יום הולדת, מסכמים את מה שהיה בשנה שחלפה ומאחלים איחולים לשנה הבאה. ראש השנה הוא חג צופה עתיד, שבבסיסו האמונה בהזדמנות שנייה. על מנת להתחיל מחדש, חובה לזכור היטב את שהיה, לשנות ולתקן את מה שאפשר, ולהתחיל בעיצוב העתיד מתוך אופטימיות ותקווה. עשרת הימים הראשונים בשנה, מראש השנה עד יום הכיפורים, הם יחידת זמן המוקדשת לתיקון והפקת לקחים מהעבר ולהתחלה החדשה.

במסגרת מערך השיעורים נכיר את מאפייני החג מן ההיבט הסמלי והרעיוני, ואת ציונו בעת עונת מעבר. נדגיש את האפשרות לחדש, לשנות ולתקן. נתמקד בהתרגשות ובתקווה שיש בשינוי, ובחשיבות הטמונה בבקשת ובקבלת סליחה כמרכיב חשוב בדרך לשנה שתהיה, כדברי נעמי שמר, "יפה ושונה" מזו שקדמה לה.

בשיעורים מוצעת התייחסות לצדדים המסורתיים של ראש השנה ויום הכיפורים, לסמלים עתיקים וחדשים שלהם, למנהגים מסוגים שונים, ולאפשרויות מגוונות לציון שני המועדים. מערך השיעורים בנוי כתהליך למידה משולב של ראש השנה, יום הכיפורים ועשרת ימי תשובה כיחידת זמן אחת, והוא נועד לתת מענה גם בשנים שבהן מועד תחילת שנת הלימודים לא מאפשר הרחבה בתכנים אלה. המערך בנוי באופן מודולרי כך שאפשר לבחור חלק אחד או שניים מכל מועד.

המערך מבוסס על משחק זיכרון מאויר ועל האזנה לשירים. הבחירה במשחק הזיכרון נועדה להדגיש את מרכיב הזיכרון בראש השנה, ובנוסף הוא כלי שמאפשר היכרות עם החגים ולמידה עליהם גם לתלמידים שאינם קוראים/ות. השאלות מדורגות לפי דרגת קושי עולה וניתן להתאימן לגיל התלמידים (או לוותר על חלק מהמשימות בהתאם לרמת האוריינות של הכיתה).

מטרות המערך

- 1 היכרות עם מאפייני החג וסמליו
- 2 זיהוי פרטים והכללה
- 3 תרגול מיומנויות אורייניות

ציוד דרוש

- קלפי משחק הזיכרון מוכנים לשימוש לפי מספר הקבוצות בכיתה
- נספחים מודפסים (בהתאם לבחירת המורה)
- אמצעי הקרנה/השמעה
- דפים, כלי כתיבה

א. פעילות פתיחה

היערכות מקדימה לשיעור: נכין מראש את משחק הזיכרון (**נספח א**) – רצוי שיהיה מאגר קלפים שלם לכל קבוצה.

1 **נאמר:** בקרוב תתחיל שנה חדשה. נשמח לשמוע סיפורים על התחלות חדשות שחוויתם/ן (תחילת כיתה א', כניסה לבית חדש, לידת תינוק/ת...).

? **נשאל:** מי אוהב/ת התחלות חדשות? מה הרגשתם/ן כשהאירוע התחיל? האם רק רגשות טובים? מה היה קשה? מהי ההרגשה כשמתחילה שנה חדשה?

2 נחלק לתלמידים את מילות השיר 'שיר לחודש תשרי' (**נספח ב**) מאת דתיה בן-דור, ונקרא יחד.

למידה בחברותא

3 לפני שנשחק במשחק הזיכרון, נתחלק לקבוצות, ונחלק לכל קבוצה את אחד מקלפי משחק הזיכרון הבאים – תפוח בדבש, חצב, תפילות, סתיו (**נספח א**).

4 נכתוב על הלוח בגדול את המילה 'תשרי'.

5 האזנה מודרכת לשיר 'שיר לחודש תשרי' בשני שלבים.

הנחיות להאזנה ראשונה

- להקיף בעיגול את כל המופעים של המילה 'תשרי' בשיר.
- למחוא כף כששומעים/ות את הפרט שעל הקלף שהקבוצה קיבלה.
- לסמן מה חדש או ראשון בכל אחד מבתי השיר? (למשל בגד חדש או היורה)

הנחיות להאזנה שנייה

- **נסביר:** בחודש תשרי אנו חוגגים מספר חגים: ראש השנה (א' בתשרי), יום הכיפורים (י' בתשרי) וחג הסוכות (ט"ו-כ"ב בתשרי). נבקש לסמן רמז לכל אחד מחגי תשרי בשיר.
- **נשאל:** עם מי אתם/ן חוגגים/ות את ראש השנה? עם מי חוגגים/ות בחודש תשרי לפי השיר?

[להאזנה לשיר 'שיר לחודש תשרי'](#)

« מומלץ להשמיע במהירות 1.25 או 1.5.

ב. משחק הזיכרון לשנה החדשה

- 1 **נסביר:** אחד משמות ראש השנה הוא 'יום הזיכרון' או 'זיכרון תרועה'. בראש השנה אנחנו נזכרים בדברים שקרו בשנה החולפת, או במשאלות שהיו לנו וקיווינו שיתגשמו.
 - ? **נשאל:** איזה אירוע אתם/זכרים/ות מהשנה שעברה? איזו משאלה הייתה לכם/ן והאם התגשמה? (נדגיש שחשוב להיזכר בדברים טובים כדי לשמוח עליהם, אך גם בדברים קשים כדי שנוכל לתקנם בשנה הבאה)
- 2 נחלק את קלפי משחק הזיכרון (**נספח א**) לכל קבוצה. נזמין כל קבוצה לשחק סבב אחד של המשחק.
- 3 **משימה קבוצתית לאחר התנסות במשחק:**
 - למצוא היכן מופיעה המילה 'תשרי' בקלפי המשחק.
 - לבחור קלף אחד ולנסח בהשראתו ברכה לשנה החדשה.

משימה

« דגשים למורה - משחק הזיכרון

- הסבר על **"חוקי משחק הזיכרון"**
- על מספר הקלפים להתאים לרמת הכיתה. אפשר לחלק רק את הקלפים הקשורים לראש השנה (ולא ליום הכיפורים), או לצמצם דימויים אם הכמות גדולה מדי.
- 4 נתכנס במליאה ונבקש להציג את קלפי 'תשרי' או את הברכות של הקבוצות.

ג. משחקים קבוצתיים עם קלפי משחק הזיכרון

- 1 **משחק הכללה ופירוט**
כל קבוצה תקבל כותרת או שתיים (**נספח ג** - גרסה לגזירה) ותנסה להתאים לה מספר קלפים. לחילופין, ניתן לחלק סדרת קלפים ולבקש למצוא את הכותרת המתאימה לקלפי הסדרה. בסיום המשחק, התלמידים יצבעו ויקשטו את הכותרת. נתלה את הכותרות ואת הקלפים כקישוט לכיתה.
הצעת חלופה: המשחק יכול להיות גם משחק תנועה או משחק רצפה. חלק מן התלמידים יקבלו כותרות, וחלק אחר יקבלו קלפים. משימת התלמידים להתאים בין קלף לכותרת.

סדרת קלפים	כותרת
שנה טובה, תפוח בדבש	ברכות לשנה החדשה
התחלה, ראש השנה, חודש תשרי	מתחילים
סליחה, שנה טובה	בין אדם לחברו
שופר, תפוח בדבש, תשליך, ראש השנה, יום בריאת האדם	א' בתשרי
סליחה, אופניים, יום הכיפורים	י' בתשרי
חצב, ניר	סתיו

2 מדרש תמונה

כל קבוצה תקבל 3-4 קלפי משחק וכותרת, ותתבקש להמציא סיפור, לסדר את הקלפים לפי סדר העלילה ולהציג את הסיפור (אפשר לחלק קלף ריק לכל קבוצה ולהציע להוסיף ציור נוסף לסיפור).

קלפים	כותרות אפשריות
שנה טובה, תפוח בדבש, התחלה, יום בריאת האדם	למה ראש השנה הוא חג שמח?
סליחה, תשליך, תשובה, ראש השנה	אם תהיה לי הזדמנות שנייה אתנהג אחרת
סתיו, חצב, ניר, רימון	יצאתי החוצה וידעתי שחודש תשרי...
תפוח בדבש, רימון, דג, שנה טובה	הלואי שבשנה הבאה...

ד. דיון מסכם

1 נחלק/ נקרין את מילות השיר **'בראש השנה'** מאת נעמי שמר (נספח ד), ונשמיע את השיר.

2 ננחה את התלמידים לבצע את המשימות המופיעות מתחת לשיר.

3 נשאל:

- איזה דברים חדשים קורים בכל אחד מהבתים? (פריחה, סירה לבנה, ענן, חצב...)
- בסוף השיר כולם שרים יחד לשנה החדשה - מה שרים? איזו הרגשה זה מבטא?
- מה הכי חשוב לנו לחדש בשנה הקרובה באופן אישי או כללי? (אפשר לבחור קלף אחד ולדבר עליו)
- למה חשוב לזכור גם טעויות?

שאלות

ה. מהלכה למעשה - הצעה לפעילות מסכמת

חישבו על פעולה שאפשר לעשות בתוך הכיתה כדי שהשנה החדשה תהיה יפה ושונה. הפעולה יכולה להיות פעולת יצירה שתתרום ליופייה של הכיתה, או פעולה חברתית שתתרום לאקלים הכיתה. איחולי שנה טובה זה לזו, פעילות משותפת בהפסקה, או אפילו החלטה שפעם בשבוע נשחק ביחד משחק לוח או משחק חברה.

א. פעילות פתיחה

נקרא את מילות השיר 'אני מוכן' מאת יהודה אטלס. נעצור את הקריאה לפני המילים "העיקר לא".
נבקש הצעות להמשך המשפט (אחרי "העיקר לא").

אני מוכן | יהודה אטלס

אָנִי מוֹכֵן
לֹא לְאֶכֶל שׁוֹקוֹלָד,
אָנִי מוֹכֵן
שֶׁלֹּא יִקְנוּ לִי צִעְצׁוּעִים.
אָנִי מוֹכֵן
שֶׁלֹּא יִרְשׁוּ לִי לְצֹאת לְשַׁחַק,
אָנִי מוֹכֵן
אֶפְלוּ
לְקַבֵּל מְכֹת.
הָעֵקֶר לֹא...

* לאחר שאספנו מספר תשובות נקריא את סוף השיר.

לְבַקֵּשׁ
סְלִיחָה!

נשאל: למה קשה לבקש סליחה? ?

ב. פעילות קבוצתית על בסיס משחק הזיכרון

1 נתחלק לקבוצות, ונחלק לכל קבוצה את קלפי המשחק הזיכרון (נספח א).
נבקש לאתר לפחות שלושה קלפים שקשורים לסליחה.

2 נשאל:

אילו מהקלפים קשורים ליום הכיפורים ואילו מושגים הקשורים ליום הכיפורים אפשר להוסיף לקלפי המשחק (סעודה מפסקת, בגדים לבנים)?

דגש למורה: ניתן להמשיך את המשחק עם תוספות הקלפים שהתלמידים הציעו.
למה חשוב לזכור מה שעשינו בשנה שעברה? (נדון בקשר שבין זיכרון לסליחה; בחשיבות לזכור את מה שעשינו ובכך שאנחנו יכולים/ות להתחרט ולתקן)

שאלות לדיון

ג. סיפור ליום הכיפורים

1 נקרא במליאה את הסיפור 'כוונה טובה' מאת יעל גרוס-רוזן (נספח ה).

2 נשאל:

- מה הייתה התוכנית של הבן/הבת? האם התוכנית הצליחה?
- למה האמא כועסת? למה הבן/הבת בוכה?
- סמנו ♥ בכל שלב בסיפור בו צריך לבקש סליחה (בכיתה ב: כתבו את המילה 'סליחה' בשלבים הנכונים בסיפור).
- האם צריך לבקש סליחה אם קורה משהו רע בלי כוונה? (כמו בלגן במטבח כשהכוונה המקורית היתה לעזור)
- למה האמא לא אמרה כלום ורק חיבקה?
- בכיתה ב: כתבו את בקשת הסליחה של הבת/בן לאמא. כיצד האמא תגיב?
- האמא החליטה לבקש סליחה. כתבו (או הציגו) את בקשת הסליחה ואת התגובה.

שאלות לדיון

ד. סיכום השיעור

1 נשאל:

- למה חשוב לדעת לבקש סליחה? לדעת לסלוח?
- למה לדעתכם/חשוב להתחיל את השנה ביום שמוקדש לבקשת סליחה?
- האם הרעיון שכולם/מבקשים/ות סליחה באותו יום עוזר או מפריע (לבקש סליחה ו/או לסלוח)? (אפשר לחזור לביטוי "יפה ושונה" מהשיר שלמדנו בשיעור ראש השנה)

שאלות

2 נחלק לכל תלמיד/ה עיגול דמוי מטבע (נספח ו). על צד אחד של המטבע רשום 'סליחה' ובצד השני של המטבע רשום 'סלחתי'. נבקש מכל תלמיד/ה לחשוב ממי הם/ן צריכים/ות לבקש סליחה, והאם יש מישהו או מישהי שצריך לבקש את סליחתם/ן.

נשאל: מה צריך לקרות כדי שתסלחו? נסביר שלא קל לבקש סליחה ולא קל לסלוח, כאשר זה קורה, חשוב לשים לב ואפילו להתגאות בכך.

ננחה את התלמיד/ית לצבוע ולקשט את שני צדדי המטבע (אפשר לחלק סרטים, להשחילם בקפל ולהפוך למדליה).

משימה

שָׁנָה טוֹבָה

אחול לשנה החדשה

סֶטוּ

בחדש תשרי מתחילה עונת הסתו

ראש השנה

ב-א' בתשרי מתחילה השנה העברית

מעגל השנה

שנים-עשר החדשים, מתשרי עד אלול

תפוח בדבש

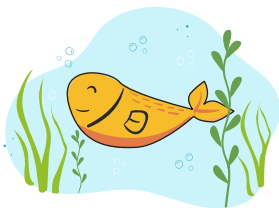
שתתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה

תשרי

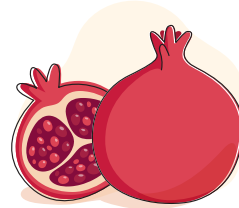
החדש הראשון בשנה

דג

שנהיה לראש ולא לזנב

רמון

שירבו זכויותינו כרמון

תשליוך

מנהג סמלי של השלכת המעשים הרעים למים

ניר [שדה חרוש]

בתשרי חורשים את השדות לקראת עונת הגשמים

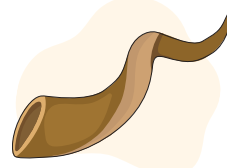
תְּפִלָּה

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

התפלות לחגי תשרי כתובות במחזור

שׁוֹפָר

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

ראש השנה נקרא גם 'זכרון תרועה',
ובמהלכו תוקעים בשופר

הַתְּחִלָּה

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

ראש השנה הוא תחילת השנה העברית

חָצֵב

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

פֶּרַח הַמְּבֹשֵׂר אֶת הַסֶּתוּ

יוֹם בְּרִיאַת הָאָדָם

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

על פי המסורת, האדם הראשון נברא בראש השנה

יוֹם הַכְּפוּרִים

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

ב-י' בתשרי מציינים את יום הכפורים

אוֹפְנִים

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

ביום כפור אפשר לרכב בכבישים הריקים, אבל
כדאי להזהר

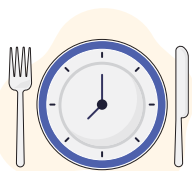
סְלִיחָה

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

אם פגענו באחר/ת נבקש סליחה

צוֹם

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

לפי המסורת, נהוג לא לאכול ולא לשתות
ביום הכפורים

תְּשׁוּבָה

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

אפשר להתחרט על דברים רעים שעשינו

שיר לחדש תשרי | מלים ולחן: דתיה בן-דור

בין הקיץ לסתו -
חדש תשרי
עם כל שנאהב
בחדש תשרי.
ברכות של תשרי,
סליחות של תשרי
ובלחש עולה בקשה.
כי ידוע הרי
שבחדש תשרי
מתחילה לי שנה חדשה.

בין הקיץ לסתו -
חדש תשרי
עם כל שנאהב
בחדש תשרי.
חצב של תשרי,
שרב של תשרי
ויורה שמרטיב את הסכך.
כי ידוע הרי
שחדש תשרי
זהו חדש מאד הפכפך.

משחק הכללה ופרוט (כותרות לסדרות קלפים)

התחלה

שנה טובה
ומתוקה

ראש
השנה

בין אדם
לחברו

סתו

יום כפור

בראש השנה | מלים ולחן: נעמי שמר

בראש השנה, בראש השנה,
לבנו ענה בתפלה נושנה
שיפה ושונה תהא השנה
אשר מתחילה לה עכשו.

ל - ל - ל - ל - ל - ל -

יפה ושונה תהא השנה
אשר מתחילה לה עכשו.

בראש השנה, בראש השנה
פרחה מנגינה שאיש לא הכיר
ותוך יממה הזמר המה
מכל חלונות העיר.

בראש השנה, בראש השנה,
פרחה שושנה אצלי בגנה.
בראש השנה, סירה לבנה
עגנה לה בחוף פתאם.

בראש השנה, בראש השנה,
לבנו ענה בתפלה נושנה
שיפה ושונה תהא השנה
אשר מתחילה-לה היום.

בראש השנה, בראש השנה,
פרחה עננה ברקיע הסתו.
בראש השנה כנר נשמה
עלה בשדה חצב.

סמנו את המלה 'השנה'. ?

הקיפו בעגול כחל את כל מה שמתרחש בחוץ. ?

הקיפו בעגול אדם את כל מה שמבטא את השמחה הקשורה בתחלת השנה. ?

שאלות

צירו ציור (או כתבו ברכה) לראש השנה והעניקו אותו לאדם מבית הספר או מהסביבה הקרובה. חשבו על אנשים ונשים שלא תמיד זוכרים לאחל להם/ן שנה טובה (המנקה, השומר/ת, נהג/ת האוטובוס, המוכר/ת בחנות).

משימה

'כֹּוֹנָה טוֹבָה' | יַעַל גְּרוֹס רוֹזֵן

הָיָה מְאַחַר וְלֹא הִצְלַחְתִּי לִישׁוֹן, שָׁמַעְתִּי אֶת אִמָּא מְדַבֶּרֶת בְּטֵלְפוֹן:
"אֲנִי עַיִפָּה כָּל כָּף, נִגְמָרִים לִי הַפּוֹחוֹת, אֶצְטַרֵּךְ לְקַחַת עוֹד מְשֻׁמְרוֹת.
בְּגִלְל הַמָּצָב אֲנִי חִיֶּבֶת לִהְיוֹת בְּעֵבוֹדָה, אֲבָל קִשָּׁה לִי, אֲנִי מוֹדָה".

לֹא יָדַעְתִּי אִם הִיא מְדַבֶּרֶת עִם סִבָּתָא אוֹ עִם אָבִיא בְּמִלּוּאִים
הִיא הַמְּשִׁיכָה לְדַבֵּר וּבִינְתָיִם הַשְּׁקֵתָה עֲצִיצִים.
"אֲנִי רַק רוֹצָה חֲמֵשׁ דְּקוֹת שָׁל שְׁקֵט, לְשֹׁבֶת עַל הַכְּרֹסָה, לְשִׁתוֹת קִפָּה,
לְאָכַל פְּרוֹסָה".

הקדמתי לקום, נכנסתי למטבח, להכין פריד נראה לי לא מסבך.
גררתי בשקט בשקט את הפסא אל הארון, הלחם נמצא במדף העליון.
מצאתי שקית עם לחמניות, בדרך נפלה קפסת העוגיות.
נסיתי לתפס אותה קצת מאחר, מזל שזה רק התפזר ושום דבר לא נשבר.
פתחתי במטבח את כל המגרות, חפשתי צלחת ואולי גם פרות.
מצאתי גבינה חמאה ורבה, רציתי שאמא לא תהיה רעבה.

פתאום אמא נכנסה ואמרה בקול רם: "אלוהים אדירים! מה קורה כאן?
המטבח הפוך, הכל מבלגן. צריך לנקות ונאחר לגן".

"אבל הכנתי לך פריד", התחלתי לבכות,
"רציתי שיהיו לך חמש דקות".

אמא פתחה את הפה, אבל לא אמרה
אף מלה.

רק חבקה אותי חזק חזק ללב שלה.

מדליית סליחה וסליחתי

וְאֵשׁוּׁרָה

סליחה